

СУЧАСНА ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТА В РЕАЛІЯХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Яценко Таміла Олексіївна,

доктор педагогічних наук,

головний науковий співробітник

відділу навчання української мови та літератури

Інституту педагогіки НАПН України

Ключові слова: модельні навчальні програми, українська література, інтегрований курс літератур, інтеграція, текстуальне вивчення, позакласне вивчення, теорія літератури, мистецький контекст, підручник.

В умовах сучасного освітнього простору пріоритетним завданням шкільної літературної освіти є розроблення її нового змісту та інноваційного навчально-методичного забезпечення для реалізації концептів нового Державного стандарту базової середньої освіти. Так, в Інституті педагогіки НАПН України підготовлено чинні модельні навчальні програми «Українська література» та «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної)» для 5–6 класів закладів загальної середньої освіти, що мають гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» [1; 2].

Наголошуємо на тому, що «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної)» для 5–6 класів – це новий навчальний предмет у закладах загальної середньої освіти, упровадження якого зумовлено сучасними освітніми завданнями та соціальними викликами. Інтеграція літературного курсу реалізується на основі спорідненості змісту основних тем шкільних курсів української та зарубіжної літератури для 5–6 класів. Окрім того, програма ґрунтується на засадах інтеграції, доцільної для адаптаційного циклу шкільної літературної освіти: методичної (спільні методи і прийоми навчання української та зарубіжної літератури) та діяльнісної (спільні види навчальної діяльності у процесі вивчення української та зарубіжної літератури).

Модельні програми побудовано за тематично-жанровим принципом із дотриманням хронологічної послідовності щодо презентації письменницьких персоналій у межах кожного тематичного розділу.

Структура програм включає результативні, змістові та процесуальні складники. Змістове наповнення рубрики «Очікувані результати» розроблено згідно з визначеними та індексованими в Державному стандарті базової середньої освіти щодо мовно-літературної освітньої галузі (додаток № 2) чотирма групами вимог до обов'язкових результатів навчання учнів 5–6 класів. Їх конкретизацію щодо опрацювання навчального матеріалу кожного тематичного розділу модельних навчальних програм розкрито відповідно до встановленої в Державному стандарті послідовності.

У програмах добір художніх творів для текстуального вивчення та позакласного читання зроблено з урахуванням їх художньої вартісності й читацьких інтересів сучасних учнів. Зокрема, у програмі з української літератури рекомендовано для текстуального вивчення твори сучасних українських письменників, як-от В. Шевчука «Чотири сестри», З. Мензатюк «Арніка», «Дочка Троянди», «Таємниця козацької шаблі», М. Павленко «Хатка для Нехайка», Ю. Смаль «Казка про Горошку», Г. Кирпи «Мова моя», В. Зубаря «Крила України», Т. Майданович «Найкраща Україна», «О Україно! Божий білий цвіт!», М. Морозенко «Вірність Хатіко», О. Сайко. «Гаманець», І. Калинця «Вертеп маленького хлопчика» та багато інших. У змісті програми інтегрованого курсу також передбачено твори сучасних письменників, зокрема й зарубіжних: Р. Дала «Чарлі і шоколадна фабрика», П. Маара «Машина для здійснення бажань, або Суботик повертається в суботу», Т. Флетчера «Різдвозавр та Зимова Відьма», Дж. Ролінг «Гаррі Поттер і філософський камінь», М. МакДоналдс «Джуді Муді та Ненудне літо» та інших.

У рубриці «Пропонований зміст навчального предмета» презентовано різножанрові твори класичної і сучасної української та зарубіжної літератур, що відповідають віковим характеристикам та особливостям художнього сприймання молодших підлітків. Зміст програм доповнено творами про

пригоди, фантастичні події, творами жанру фентезі. Запропоновано твори різдвяно-новорічної тематики (розділ «Різдвяні дива»), а також рекомендовано ознайомитися за вибором учителя чи учнів з літературними новинками (розділ «Найцікавіше з літературних новинок»).

У програмах виділено дві групи художніх творів: для текстуального вивчення (читання й аналіз) і позакласного читання (твори пов'язані з відповідними тематичними розділами програми). Твори для позакласного читання подано до кожного розділу модельних навчальних програм.

У рубриці рекомендаційного характеру «Види навчальної діяльності» до кожного тематичного розділу запропоновано види організації навчальної діяльності учнів-підлітків різного рівня складності (репродуктивного, пізнавально-пошукового та творчого).

Програми забезпечують етапну наступність і безперервність вивчення понять теорії літератури у процесі роботи з художнім текстом.

Рубрика «Мистецький контекст» має рекомендаційний характер. Розгляд запропонованих мистецьких творів (образотворче мистецтво, музичне мистецтво, архітектура, скульптура, кіномистецтво, анімація тощо) сприятиме цілісному осмисленню учнями кожного літературного твору.

Відповідно до нового змісту шкільної літературної освіти авторським колективом із Інституту педагогіки НАПН України підготовлено підручники «Українська література» та «Література (українська та зарубіжна)» для 5 класу, що наразі апробуються в пілотних закладах загальної середньої освіти НУШ [3; 4]. Дидактичний потенціал підручників є одним із чинників формування компетентного учня-читача. Цьому сприяє чітка структура підручників і логічна послідовність викладу в них навчального матеріалу. Так, у рубриці «Твій читацький путівник», що подається до кожного програмового розділу, у доступному для п'ятикласників викладі конкретизовано обсяг знань та вмінь, що учні повинні здобути та якими мають оволодіти у процесі опрацювання навчального матеріалу. Наприклад, у розділі «Минуле українського народу: легенди, перекази, літописні оповіді» зазначається, що учні довідаються про

походження міст, річок, рослин, дізнаються про героїв, славні імена яких закарбувалися в народній пам'яті.

Змістове наповнення рубрик «Ти вже знаєш» і «Ти вже вмієш», що орієнтовані на актуалізацію здобутих предметних знань і сформованих вмінь п'ятикласників, методично вмотивовано налаштовує їх або на прочитання нових художніх творів, або ж на ознайомлення з новим навчальним матеріалом. Так, розпочинаючи вивчення казки І. Франка «Фарбований Лис» учням запропоновано пригадати відомі їм літературні казки та поділися своїми читацькими враженнями.

У рубриці «Поміркуй!» подано запитання і завдання для репродукції учнями здобутих знань, для виявлення усвідомленого розуміння прочитаного та початкових умінь аналізувати художній твір, для передбачення подій у творі. Наприклад, у процесі вивчення казки лесеї Українки «Лілея» учні повинні поміркувати над такими запитаннями: «Яка картина постає перед читачем із перших рядків казки? Який настрій у Павлуся? Із яким проханням він звертається до мами? Якою ти уявляєш Лелію?»

Глибокому осмисленню учнями художніх творів допомагає навчальний матеріал рубрики «Клуб знавців літератури». Наприклад, у процесі вивчення на уроках інтегрованого курсу казки «Фарбований шакал» п'ятикласники дізнаються, що твір входить до збірки «Панчатантра», прочитають пояснення її назви та про змістове наповнення (казки, байки, повчальні притчі).

У рубриці «У колі мистецтв» показано в доступній розумінню молодшими підлітками манері взаємовпливи різних видів мистецтва. Запитання до рубрики сприятимуть розвиткові культурної компетентності учнів: «Чим, на твою думку, можна пояснити популярність образу короля Артура в різних видах мистецтва? Який із творів тебе зацікавив? Поясни, чому».

Рубрика «Читачеві досліднику/читачці-дослідниці» рекомендує учням варіанти творчих завдань для їх самостійного індивідуального чи групового виконання. Як-от: «Підготуй презентацію про символічне значення орнаментів на писанках, рушниках чи сорочках про те, якими були традиційні українські

обереги. Для виконання цього дослідження скористайся фондом власної чи шкільної бібліотеки та ознайомся з книжкою С. Плачинди «Міфи й легенди стародавньої України».

Система запитань рубрики «Підсумуймо!» спонукає учнів на самоперевірку рівня власних навчальних досягнень, рефлексію виконання запланованого, а головне – усвідомлення змін у читацькому розвитку.

Кожна навчальна тема в підручниках завершується рубрикою «Читацьке дозвілля», де учням-підліткам запропоновано перегляд мультфільмів, екранізацій художніх фільмів, прослуховування музичних творів тощо, що також сприяє цілісному розумінню вивченого матеріалу.

Отже, програмове та навчальне забезпечення сучасного шкільного курсу літератури орієнтоване на реалізацію нового Державного стандарту базової середньої освіти та сприятиме формуванню компетентного учня-читача.

Список джерел

1. Українська література. 5–6 класи: модельна навчальна програма; за наук. ред. Т. О. Яценко. Режим доступу: <https://osvita.ua/school/program/model-program/83182/>
2. Яценко Т. О., Тригуб І. А. Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5–6 класи : модельна навчальна програма. Режим доступу: <https://osvita.ua/school/program/model-program/83182/>
3. Яценко Т. О., Пахаренко В. І., Слижук О. А. Українська література: фрагмент підруч. для 5 кл. закл. заг. серед. освіти. Режим доступу: <https://ru.calameo.com/books/006191963d82465b5699c>
4. Яценко Т. О., Пахаренко В. І., Слижук О. А., Тригуб І. А. Література (українська та зарубіжна): фрагмент підруч. для 5 кл. закл. заг. серед. освіти. Режим доступу: <https://ru.calameo.com/books/00619196371f334746f38>